

INSTITUT
PRO POLITIKU
A SPOLEČNOST

Volby v Ukrajině – mocenský boj o zemi ve válce

*Ovlivňování voleb jako pokračování války jinými prostředky
Ruský vliv, regionální specifika, mocenské skupiny*

POLICY PAPER / BŘEZEN 2019

VITALII OVCHARENKO, ARTEM FISUN,
PAVLO HOMONAJ, VYACHESLAV LIKHACHEV,
PETR POJMAN

WWW.POLITIKASPOLECNOST.CZ

OFFICE@POLITIKASPOLECNOST.CZ

Volby v Ukrajině – mocenský boj o zemi ve válce

Policy Paper – Vitalii Ovcharenko, Artem Fisun, Pavlo Homonaj, Vyacheslav Likhachev, Petr Pojman; březen 2019

Volby, které se uskuteční v březnu a v říjnu tohoto roku v Ukrajině, budou testem deklarovaného proevropského kurzu země. Bude vznikající a aktivní občanská společnost nadále schopna vzdorovat stále silnému tlaku mafií? Budou představitelé vlády i přes ekonomický propad schopni udržet páky moci ve svých rukou? Anebo převezmou kontrolní podíl na moci tzv. „mírotvorci“? (Tj. ty politické síly, které usilují o dohodu s Ruskem i přesto, že objektivně neexistuje žádný prostor ke kompromisům – pozn. překl.)

Pro Kreml budou volby v Ukrajině další možností prosadit svůj vliv. Z jeho hlediska je nutné zabránit druhému prezidenství Porošenka a získat, pokud ne většinu, pak alespoň silnou frakci v Nejvyšší radě – ukrajinském parlamentu.

Rétorika přátelství a partnerství s Ruskem je přímou hrozbou státnosti Ukrajiny. Téma neutrality a přátelství s Ruskem způsobuje, pokud ne, agresi, tak jistě odmítání u většiny Ukrajinců. I to je důvod, že otevřeně pro-ruský postoj žádný z kandidátů nedeklaruje a hovoří se o „kompromisu“ o „míru“!

Rusko ztratilo sympatie občanů – voličů, a to i těch, kteří aktivně podporovali proruský kurz. Na aktuálně obsazených územích se nachází 2,5 až 3 milionů voličů, z nichž velká část volila před válkou pro-ruské strany a pro-ruské kandidáty. Jakkoli se i zde podpora Ruska snížila, budou i tyto hlasy pro-ruským subjektům chybět.

Právě obsazená území byla volební základnou pro-ruské Strany regionů (Doněck, Luhansk a Krym). Na těchto územích se také soustředil největší počet stranických funkcionářů Strany regionů. Byla to hustě osídlená základna téměř vždy jednostranná a výlučně podporující Janukovyče a Stranu regionů.

Jde o oblasti šachet a tzv. kopanek (ilegálních dolů) s velmi rizikovými a často až otrockými pracovními podmínkami. Příjmy jejich majitelů se počítali v 1000 % zisků. A tyto peníze se často používají jako „černá hotovost“ (nelegální hotovost), která se vynakládá při volbách a podplácením různých subjektů.

Nyní se situace změnila a na severním Donbasu (Slavjansk, Kramatorsk, Kostantinovka) jsou pozice pro-ruských sil slabší a pozice Bloku Petra Porošenka solidní. Šéfem regionální administrativy byl jmenován Sergej Kuc (bývalý důstojník SBU). Jeho úkolem je zajistit loajalitu místních elit a pomoci tak k dosažení volebního úspěchu Petra Porošenka a jeho strany.

Nad mnohými místními „činovnými“ zde od roku 2014 visí případy separatismu a terorismu. A ve správnou chvíli, např. před volbami, jim to SBU nebo prokuratura mohou připomenout. Pokud tedy místní elity věří ve vítězství Porošenka, je tento způsob vhodným instrumentem zajištění jejich loajality. Některé regionální mocenské skupiny na východě Ukrajiny již deklarovali svoji podporu prezidentovi. Jak přesně se však zachovají, pokud bude vítězství ohroženo, není jasné. Regionální elity jsou zvyklé hledat si ochranu.

Tedy ani Porošenko ani Opoziční blok, Opoziční platforma (síly navazující na Stranu regionů nebo sdružující „mírotvorce“ pozn. překl.) a ani žádný další kandidát si nemůže být ničím jistý. V tomto ohledu je ukrajinská politika velmi nebezpečnou hrou. Porážka ve volbách není zdaleka to nejhorší, co může politika potkat.

Tedy pokud neexistuje nic, čím by bylo možné konkrétní místní mocenskou skupinu nebo oligarchu vydírat, pak si místní skupiny mohou najít novou politickou ochranu u vítěze. A zatím se většina z nich rozhodla vsadit na Porošenka. Zajištěním „dobrých“ výsledků tak mohou dosáhnout nedotknutelnosti.

Kromě toho, že tyto přetrvávající „feudální“ vztahy jsou brzdou modernizace společnosti, pramení z nich i nebezpečí pro současného prezidenta. Rusko totiž může využít tento systém vztahů k jeho diskreditaci. Například tak, že na lokální úrovni vyprovokuje skandál v regionech a dosáhne maximální pozornosti médií, což povede ke snížení ratingu Porošenka.

Výsledky voleb ale budou v každém případě do značné míry překvapením, a to je dokladem toho, že přes všechnu kritiku půjde o volby demokratické. Nikdo tak nemůže vsadit vše na jednoho kandidáta. Zaregistrováno bylo přes 40 kandidátů. Pro velkou část z nich je kandidatura pouze přípravou na volby parlamentní. Část jsou pouze „techničtí kandidáti“, jejichž úkolem je stáhnout hlasy od kandidátů jiných. Někteří kandidáti již stáhli svoji kandidaturu a doporučili svým voličům, komu by měli dát svůj hlas.

Ruský vliv

Na jednoho kandidáta a na jednu politickou stranu nesází ani Kreml. Rusko usiluje o obnovení politického vlivu v parlamentu (Nejvyšší radě) a v prezidentských volbách o vítězství jakéhokoli kompromisního kandidáta, který podepíše „mír“ – tedy začlenění okupovaná území Doněcké a Luhanské oblasti (ORDLO – některé okresy Doněcké a Luhanské oblasti) do ukrajinského právního a státního zřízení. To vše za podmínek, které umožní ovlivňovat zahraniční a bezpečnostní politiku Ukrajiny.

Rusové proto budou v Ukrajině používat různé mechanismy ovlivňující volební proces. Rusko ztratilo, jako nástroj vlivu na vnitřní ukrajinskou politiku, lokální parlamenty v Doněcku, Luhansku a na Krymu. Tato území jsou okupovaná a jejich politické složky jsou pro ovlivnění celoukrajinské politiky nepoužitelné. Aby Rusko kompenzovalo tuto „ztrátu“, bude muset najít

nové nástroje intervence. Rozhodnout se pro jednoznačnou strategii a podporu jedné konkrétní politické síly je komplikované, a to hned z několika důvodů:

- Je mnoho nerozhodnutých voličů. Vzniká nejistota v konečném výsledku voleb.
- Vedoucí kandidáti mají i vysoký anti-rating. To dále komplikuje jakoukoli prognózu jak pro ukrajinské sociologické služby, tak pro Kreml.
- Je tu mnoho kandidátů s podobnou politickou rétorikou. Jak z "proevropského tábora", tak z tábora "mírotvorců".

Bylo by tak netaktické otevřeně podpořit někoho z pro-ruských kandidátů. To by v ukrajinské společnosti opět vytvořilo atmosféru ohrožení, která by mohla vést k tomu, že by se voliči upnuli na jednoho vůdce – Porošenka. A právě o jeho odstranění Rusku jde.

V každém případě se Rusko pokusí rozšířit vliv politika a oligarchy Viktora Medvědčuka. To ale nutně neznamená, že by měl obsadit určitou formální vysokou funkci. Mezi kandidáty na prezidenta ani není. Jde však o to, aby se podílel na rozhodování. (Medvědčuk je považován za jednoho z nejbližších spolupracovníků ruského prezidenta Putina pozn. překl.) Rusko usiluje o „uklidnění“ situace a jak již bylo výše zmíněno o včlenění ORDLO zpět do Ukrajiny. Jde tedy o to, aby byl prezidentem někdo, s kým je možné se dohodnout. Nemusí to tedy být nutně někdo z pro-ruských kandidátů.

Obrovskou ztrátou, až epochálního významu, je pro Kreml oddělení Ukrajinské pravoslavné církve. Moskevský patriarchát ztrácí nejen členy, chrámy a zdroje, ale především vliv. Vliv, který byl Kremlem po dlouhou dobu využíván v prosazování jeho agresivní politiky.

Tyto volby mohou Ukrajinu definitivně odtrhnout od Ruska a potvrdit proevropské paradigma voleb v roce 2014. Pro Rusko jsou tak tyto volby velmi důležité. Ukrajinu se nepodařilo získat ani nasazením agentů ani vojensky. Ovlivňování voleb je tak pokračováním války jinými prostředky, se kterými má Rusko bohaté zkušenosti.

Experti předpovídají, že Rusko bude jednat následujícím způsobem:

- 1) Podpora pro-ruských kandidátů; 2) Ovlivňovat situaci prostřednictvím lídrů veřejného mínění činných v zájmu Kremlu; 3) Zavedení souboru opatření k destabilizaci situace na úkor ukrajinské vlády; 4) Využívání kybernetických útoků na objekty kritické infrastruktury a krádeže osobních údajů; 5) Organizování vojenského puče v zájmu radikálních politických sil.

Celá operace ale bude představovat daleko širší spektrum činností.

1) Podpora pro ruských kandidátů: „Mírotvorců“ a pro-ruských kandidátů na prezidenta je hned několik. Pro parlamentní volby je třeba vytvořit a sjednotit politické síly tak, aby se pro-ruské politické strany byly schopné stát se skutečnou silou na jihovýchodě Ukrajiny.

Aby se dostaly do parlamentu, Rusko již začalo sjednocovat „své“ politiky vytvořením jednotné platformy „Za život“ (Opoziční blok a Za život). Vedoucí role Viktora Medvědčuka v těchto procesech je toho dalším důkazem. A zároveň to ukazuje na fakt, že Kreml přestal důvěřovat svým stoupencům ze Strany regionů a chce, aby Viktor Medvědčuk osobně ovlivňoval veškeré hlavní procesy.

2) Ovlivňovat situaci prostřednictvím lídrů veřejného mínění činných v zájmu Kremlu: Od začátku války s Ruskou Federací Ukrajina zablokovala vysílání 73 ruských televizních stanic. Zákaz panuje především nad společensko-politickými kanály, které sloužily Moskvě jako vysoce účinný prostředek propagandy. Tato blokáce ale často nefunguje a kromě nich v Ukrajině fungují pro-ruské kanály jako Inter, 112, NewsOne. Některé stanice a jejich pořady se dokonce schématem podobají typickým ruským politickým pořadům. Tvoří tak alternativní realitu, ve které není žádná válka s Ruskem, ale jen konflikt na východě Ukrajiny a Kyjev jej není schopen vyřešit. Tyto kanály vystupují proti dalším pro-ukrajinským a pro-evropským procesům. Stanice také zvou pro-ruské politické pozorovatele, kteří představují „jiný pohled“. Ve skutečnosti vedou pro-ruskou a anti-evropskou agitaci. Vše se provádí za účelem legitimizace pro-ruských vůdců veřejného mínění a posílení jejich role v mediální sféře. A co je nejdůležitější – držet pro-ruského voliče v proruském informačním poli. Rusko tak řeší celou řadu problémů. Legitimizuje pro Kreml nezbytná politická poselství a aktivizuje je v ukrajinském informačním prostoru. Dále tím prosazuje Kremelský narativ v Ukrajině.

3) Zavedení souboru opatření k destabilizaci situace na úkor ukrajinské vlády: S tímto „úkolem“ se bohužel ukrajinští politici dokáží často vypořádat sami bez přičinění Ruska. Řada lokálních problémů se tak stává problémy celo-ukrajinskými. Patos, nekompetentnost a populismus ukrajinských politiků často hraje do rukou Moskvy. Totéž platí, když je jakýkoli problém v armádě, okamžitě chválen jako kritický. Nadměrná emocionálnost na pokraji hysterie (bez základní znalosti problému) často vede ke ztrátě motivace části obyvatelstva, stejně jako k informování novinářů o negativních zdrojích zpráv. To vše dohromady svádí k antimobilizačním procesům v ukrajinské společnosti a ke ztrátě její motivace pokračovat v boji a účastnit se například voleb. Také například informační útoky trollů na nové vůdce, politiky, občanské aktivisty a důvěryhodné dobrovolníky vedou k negativnímu informačnímu prostředí a negativně ovlivňují společnost a její mobilizační schopnosti.

4) Využívání kybernetických útoků na objekty kritické infrastruktury a krádeže osobních údajů: Ukrajina je pravidelně terčem řady kybernetických útoků. Nejde jen o vojenské cíle a kritickou infrastrukturu. Útoky jsou prováděny i na počítače politiků a aktivistů. Jedná se o pokusy ukázat, že ukrajinské státní instituce se nevyrovňají s aktuálními hrozbami a naléhavě by měly být nahrazeny. V roce 2017 byla Ukrajina zasažena masivním

kybernetickým útokem, při kterém zkolabovala téměř polovina serverů a infrastruktur důležitých pro normální život společnosti.

5) Organizování vojenského puče v zájmu radikálních politických sil: Státní převrat, ve kterém se chopí moci radikální síly včetně členů dobrovolných batalionů s bojovými zkušenostmi v Donbasu nebo obecně z armády. Tím může vzniknout již skutečná vojenská junta podobná těm, které známe z Latinské Ameriky nebo Afriky. Moskva by ji pak využila jako záminku pro uskutečnění „mírové operace“ pro další obranu rusky hovořící populace. To by znamenalo rozsáhlou ofenzívu.

Charkovský region

Pokud by došlo na tento scénář (viz výše), stal by se jedním z hlavních cílů invaze Charkov. Právě sem v roce 2014 uprchl Viktor Janukovyč a právě odtud měla být v Ukrajinu povolána Ruská armáda. Plán však selhal a nepodařilo se vybudovat ani tzv. „Charkovskou národní republiku“. Charkov a Charkovská oblast je však i nadále strategickým bodem ne cestě případné Ruské invaze a zároveň hraje velmi důležitou roli v zásobování Operace sjednocených sil.

Nejen v Charkově, ale můžeme říci, že i po celé Ukrajině je obzvláště vysoká konkurence mezi následujícími kandidáty: Současným prezidentem Ukrajiny Petrem Porošenkem, zkušenou političkou Julií Tymošenkovou a komikem Volodymyrem Zelenským, který se připojil a oznámil svoji kandidaturu v „tradičním novoročním projevu prezidenta Ukrajiny“. Navzdory skutečnosti, že před půlrokem a dokonce ještě před koncem roku 2018, byli v mnoha průzkumech Porošenko a Tymošenková v čele, Zelenský se stal dalším velmi relevantním kandidátem. Volodymyr Zelenský nepochází z politické „elity“ na Ukrajině. Voliči jeho prostřednictvím začali ventilovat svoji nespokojenost a jeho jméno na volebním lístku může nahradit bod „proti všem“.

V Charkovské oblasti stále neexistuje poměrně silná podpora politických sil navazujících na Stranu regionů. Ale na rozdíl od minulých let je tento politický proud velmi rozbitý a poplatní kandidáti na celostátní úrovni nemají skutečné vyhlídky na vítězství. Ve skutečnosti pracují na posílení svých pozic před parlamentními volbami.

Porošenkův předvolební slogan je: „Armáda! Jazyk! Víra!“ Vzhledem k zvláštnostem Charkova je široce podporován pouze první bod – armáda. Zároveň se Porošenko může spolehnout na podporu regionální elity, která se stala hlavním beneficentem politického kursu směrem k decentralizaci. Starosta Charkova Gennadij Kernes, který má ve městě stále velkou popularitu veřejně podpořil Petra Porošenka. Kromě toho se Porošenko spoléhá na rozsáhlou stranickou strukturu. Ale navzdory těmto výhodám je Charkovský region pro Porošenka obtížný.

V Charkovské oblasti získává na popularitě i Volodymyr Zelenský. Velkou neznámou nejen v Charkově, ale i ve zbytku Ukrajiny, je však to, zda ti, kteří v sociologických průzkumech deklarují jeho podporu, skutečně k volbám dorazí. Jde totiž většinou o mládež, která docházku k volbám často zanedbává.

Kandidatuře Julie Tymošenkové velmi pomohlo, že zahájila kampaň s velkým předstihem. Její strana Bat'kivščyna si dokázala udržet rozsáhlou strukturu místních organizací. Chce-li však udržet rating, musí Tymošenková manévrovat mezi velmi rozdílnými skupinami voličů. Mnoho lodí odrazuje její až neprincipiálnost a nejasná ideová ukotvenost. Není tedy jasné, jak by se jako prezidentka chovala.

Někteří experti se domnívají, že Zelenský nebude mít dostatek finančních prostředků k realizaci svých politických ambicí. Ve skutečnosti má Zelenský prostředků dostatek. Stojí za ním totiž oligarcha Igor Kolomojský. Projekty Zelenského v oblasti show businessu byly v podstatě realizovány ve spolupráci s Kolomojským. Sám Zelenský je však postavou neokoukanou a je třeba si uvědomit, že ukrajinský lid je ze současných i bývalých politických subjektů zklamán.

Zakarpatsko

Politické síly v Zakarpatsku jsou stejně jako v řadě dalších regionů ne primárně ideologické, ale jsou podporovány vlivnými lidmi. Ti používají strany k tomu, aby vytvořili nebo podpořili svůj vlastní klan u moci. Nejvlivnější lidé v regionu, jako je Viktor Baloga, dělají politické investice do různých politických sil, které někdy imitují konkurenci. Na rozhodnutí investora má vliv jeho orientace na mocenské skupiny v Kyjevě. To umožňuje jasně odlišit proti-západní strany a pro-ukrajinské. Největší vliv na politickou arénu v Zakarpatsku tak nemají politické strany, ale vlivní lidé, kteří stavějí stranické struktury v souladu s korupčními vertikálami, kterých se účastní. Velmi podmíněně je lze rozdělit na pro-evropské a anti-evropské.

Silnou pozici má v Zakarpatsku již výše zmíněný pro-ruský aktér V. Medvědčuk, který moderoval i formování místní správy. Podle novinářů z Zakarprattya.net Medvědčuk pravidelně přistává na letišti města Užhorod, které je jinak pro pravidelné lety uzavřeno. Přes bíle koně kontroluje Medvědčuk i lokální kabelovou televizi.

Ukrajínští pravicoví radikálové

Úplně na závěr se zmíníme o těch politických silách, které jsou nejvíce akcentovány ruskou propagandou. V dnešním ukrajinském kontextu mohou být pravicovými radikálové nazývány skupiny a politické síly, které se drží radikálně nacionalistické ideologie, jsou skeptičtí vůči evropské integraci a tvrdí, že navazují na organizaci ukrajinských nacionalistů první poloviny 20. století. Specifika postavení krajní pravice v ukrajinském kontextu je dána faktem vnější

agrese, která představuje velmi reálnou výzvu pro existenci mladého ukrajinského státu jako takového. V této situaci je nacionalismus sám o sobě jako ideologie, pro kterou je nezávislost důležitou hodnotou. Lidé připravení bojovat a obětovat se při obraně země jsou v takové situaci důležití.

Pravicoví radikálové v Ukrajině téměř nikdy nedosáhli volebního úspěchu. Výjimkou byla pouze parlamentní kampaň roku 2012, po které strana Svoboda získala více než 10 % hlasů. Tento úspěch byl čistě situační a možný pouze v kontextu daného období souboje ukrajinské společnosti s režimem Janukovyče. Kromě toho tehdejší vláda poskytla radikálům přinejmenším masivní mediální podporu (a podle nepotvrzených informací i finanční zázemí), neboť v nich viděla vhodné sparringové partnery.

Po revoluci, a i navzdory společenské legitimizaci dosažené díky válce, v prezidentských volbách v roce 2014 dostal šéf Svobody Oleh Tjahnybok o něco více než 1 % hlasů. 0.7 % hlasů podpořilo vůdce Pravého sektoru Dmitra Jaroše.

Ani nyní nelze přepokládat vysokou podporu kandidáta nacionalistů. S významným zpožděním se nakonec stal prezidentským kandidátem Svobody Ruslan Košulinskyj. Jeho rozhodnutí bylo podpořeno Pravým sektorem a některými dalšími skupinami. Národní korpus však kandidaturu Košulinského nepodpořil a negativně reagoval na to, že by právě on měl být společným kandidátem nacionalistů.

Tedy i pokud bychom přijali ruský narativ o nebezpečí „ukrajinského fašismu“, pak musíme konstatovat, že ani umírněné formy pravicového radikalismu nejsou v ukrajinské společnosti populární. Radikální nacionalisté jsou spíše bojovou jednotkou než politickou silou.

Autoři

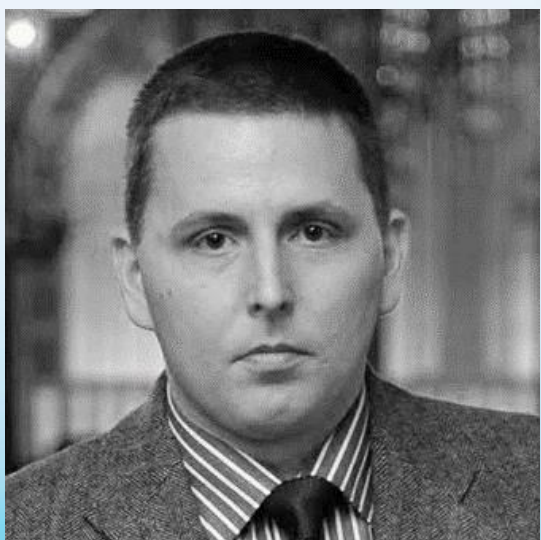
Úvod, Ruský vliv – Vitalii Ovcharenko

Charkovský region – Artem Fisun

Zakarpatsko – Pavlo Homonaj

Radikální síly – Vyacheslav Likhachev

Koordinoval, přeložil a sestavil – Petr Pojman

PETR POJMAN Ředitel, Team 4 Ukraine

Petr Pojman je absolventem Mezinárodních teritoriálních studií a Ruských a východoevropských studií na Institutu mezinárodních studií, FSV UK.

V rámci programu Erasmus na University of Kent ve Velké Británii se začal věnovat kriminologii. Následně 2008-2009 působil v humanitárním projektu Charity ČR, Magdala, který pomáhá obětem obchodování s lidmi v ČR.

Během magisterského studia absolvoval stáže v St. Petěrburgu na Akademii věd RF, Sankt-Petěrburgském právnickém institutu Akademie generální prokuratury RF a na Fakultě mezinárodních vztahů Sankt-Petěrburgské státní university.